

เหตุการณ์ทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

นับแต่ คณะราษฎร ได้ยึดอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (parliamentary system) โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นต้นมา เหตุการณ์ทางการเมืองของไทยปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีการใช้กำลังหรือพยายามใช้กำลังรวม ๑๐ ครั้ง ทำการสำเร็จ ๖ ครั้ง ไม่สำเร็จ ๔ ครั้ง ดังนี้คือ

ครั้งที่

- ๑ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ (สำเร็จ) - คณะราษฎร ยึดอำนาจทางการเมืองจากรัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี แล้วตั้งนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดต่อมาเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖
- ๒ ๑๑ - ๒๗ ตุลาคม ๒๔๗๖ (ไม่สำเร็จ) - พระองค์เจ้าวรเดช นำทหารหัวเมืองบางส่วนมายึดคอนเมืองเพื่อพยายามยึดอำนาจปกครองประเทศ ในสมัยรัฐบาลชุดนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ถูกรัฐบาลป้องกันและปราบปรามลงได้
- ๓ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ (สำเร็จ) - คณะทหารบกกลุ่มหนึ่งมีนายทหารนอกประจำการส่วนใหญ่เป็นหัวหน้า ทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จ แล้วมอบให้นายควง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลชุดต่อมาเมื่อ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๐
- ๔ ๖ - ๗ เมษายน ๒๔๘๑ (สำเร็จ) - "คณะรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๐" บังคับให้นายควง อภัยวงศ์นายกรัฐมนตรีลาออก แล้วให้จอมพลแปลก พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลชุดต่อมาเมื่อ วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๘๑

- ๕ ๑ ตุลาคม ๒๔๔๑ (ไม่สำเร็จ) - นายทหารกับพลเรือนกลุ่มหนึ่งวางแผนล้มล้างรัฐบาลซุกจอมพลแปลก พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ถูกจับก่อนลงมือทำการ
- ๖ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๒ (ไม่สำเร็จ) - นายปรีดี พนมยงค์ กับคณะโดยการสนับสนุนของทหารเรือบางส่วน ยึดพระบรมมหาราชวัง เพื่อที่จะล้มล้างรัฐบาลซุกจอมพลแปลก พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ถูกปราบปรามลงไคควยกำลังกองทัพก
- ๗ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๔๔ (ไม่สำเร็จ) - ทหารเรือกลุ่มหนึ่งจับจอมพลแปลก พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี ขณะที่กำลังทำพิธีรับมอบเรือซัคสันคอน "แมนฮัตตัน" ซึ่งสหรัฐอเมริกามอบให้ ณ บริเวณทหาราวุธ เพื่อที่จะบังคับให้เปลี่ยนแปลงรัฐบาล แต่ถูกปราบปรามลงไคควยกำลังกองทัพอากาศกับกองทัพก
- ๘ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๔๔ (สำเร็จ) - จอมพลแปลก พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรีกับ "คณะรัฐประหาร ๔ พฤศจิกายน ๒๔๔๐" ประกาศระทำการรัฐประหารทางวิทยุกระจายเสียง นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๓๕ มาใช้ และได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอีกในวันเดียวกัน
- ๙ ๑๖ กันยายน ๒๔๐๐ (สำเร็จ) - จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับคณะทหารบกทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลซุกจอมพล ป. พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี แล้วมอบให้นายพจน์ สารสินเป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลซุกต่อมา
- ๑๐ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ (สำเร็จ) - รัฐบาลซุกพลโทถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรีลาออกเมื่อตอนกลางวันของวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ครั้นเวลา ๒๑.๐๐ น.ในวันเดียวกัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำคณะทหารยึดอำนาจปกครองประเทศ จนกระทั่งวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑ จึงได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี
- ๑๑ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ (สำเร็จ) - จอมพลถนอม กิตติขจรนายกรัฐมนตรี กับคณะทหารประกาศยึดอำนาจปกครองประเทศ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การใช้กำลังหรือพยายามใช้กำลังในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เป็นลักษณะ เคนของการเมืองไทยในระยะเวลาที่ล่วงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงบัดนี้

รัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ สืบหาปีในระหว่างช่วงระยะเวลาที่ กล่าวได้ว่า "คณะราษฎร" เป็นผู้กุมอำนาจทางการเมืองตลอดมา ทั้งนี้เนื่องจากบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสองประเภทมีจำนวนเท่ากัน สมาชิกประเภทที่ ๑ ประชาชนเลือกตั้ง สมาชิกประเภทที่ ๒ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ดังนั้นเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นของ คณะราษฎร นอกจากนั้นคณะราษฎรยังเป็นคณะบุคคลคณะเดียวที่ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองทำนองเดียวกับพรรคการเมือง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า "พรรคคณะราษฎร" โดยที่ไม่มีพรรคการเมืองอื่นใดเข้าแข่งขันทางการเมืองตามระบบพรรคการเมือง ด้วยเหตุนี้คณะราษฎรจึงเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล เรื่อยมาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามการปกครองประเทศหาได้เป็นไปโดยราบรื่นไม่ เนื่องจากการขัดแย้ง แยกแยกกันเองภายในคณะราษฎร การแตกแยกครั้งแรกสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งในด้านความคิด เห็นเห็นต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ร่างขึ้นเสนอต่อ รัฐบาล ซึ่งมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลัก ๖ ประการของ คณะราษฎร ข้อที่ ๓ ที่ว่า "จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่ จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง"

๑ มาตรา ๖๕ กำหนดให้สมาชิกสองประเภทอย่างช้าไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ และต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขขยายเวลาออกไปเป็น ๒๐ ปี

๒ ขจิตวิชัย บุรุษพิพัฒน์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทย (พระนคร : สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์, ๒๕๑๑), หน้า ๓๒๗

๓ ประกาศคณะราษฎร ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖

ฝ่ายที่คัดค้านเห็นว่าเค้าโครงการ เศรษฐกิจเป็นแบบคอมมิวนิสต์ โศกแก่พระยามโนปกรณ์นิติธาดาและ  
ผู้ก่อการ รุนอาวุโสซึ่งมีนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ นายพันโทพระ  
ประศาสน์พิทยายุทธ รวมทั้งรัฐมนตรีที่เคยเป็นขุนนางเก่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็  
ทรงมีพระราชวิจารณ์ตอนหนึ่งว่า

"...โครงการนั้น เป็นโครงการอันเดียวกันอย่างแนบแน่นกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่ ส่วน  
ใครจะเอาอย่างใครนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบ สตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐไพเราะ หรือหลวงประดิษฐ  
จะเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้อีก ตอบใดขอเดชะว่าโครงการทั้งสองนี้เหมือนกัน เหมือนจนราย  
ละเอียด เช่น Slogan ที่ใช้และรูปของวิธีการกระทำ จะผิดกันก็แต่รัสเซียเน้นแก่เสียเป็นสยาม  
หรือสยามเน้นแก่เป็นรัสเซีย..."

ฝ่ายที่สนับสนุนเห็นว่า เค้าโครงการ เศรษฐกิจไม่ใช่แบบคอมมิวนิสต์ ควรนำมาประกาศใช้ เป็น  
นโยบาย เศรษฐกิจทะนุบำรุงประเทศ โศกแก่ผู้ก่อการ รุนหมุมและสมาชิกสภาส่วนใหญ่ การขัดแย้งของ  
ทั้งสองฝ่ายได้ตั้ง เกรียคจนกระทั่งในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ พระยามโนปกรณ์นิติธาดานายกรัฐมนตรี  
ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราและจัดตั้งคณะ  
รัฐมนตรีชุดใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเดิม ยกเว้นหลวงประดิษฐไพเราะรวมกับบุคคลอื่น ๔ คน รัฐบาล  
ได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงถึงสาเหตุที่มีความตอนหนึ่งว่า

"ในคณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้เกิดแตกกันเป็น ๒ พวก มีความเห็นแตกต่างกันและไม่สามารถที่จะ  
คล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างบนย่อมนำปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมีลักษณะ เป็น

---

<sup>๑</sup> เคือน บุนนาค, ท่านปรีทธีรบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (พระนคร : เสริมวิทย์  
บรรณาการ, ๒๕๐๐), หน้า ๓๘๓

<sup>๒</sup> พระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ พ.ศ. ๒๔๗๖, ราชกิจจา  
นุเบกษา แผนกกฎหมาย ฉบับพิเศษ เล่ม ๕๐ ตอนที่ ๒ (๑ เมษายน ๒๔๗๖), หน้า ๑

<sup>๓</sup> พระยาประมวลวิชาวุฒ, หลวงเกษสัทธกรณ, นายแอม พหลโยธิน, และนายตัว ลพานุกรม

คอมมิวนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นว่า นโยบายเช่นนั้นเป็นการตรงกันข้ามแก่ชนบทรวมนิยม  
ประเพณีของชาวสยาม และเป็นสิ่งที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนั้นจักนำมาซึ่งความ  
หายนะแก่ประชากรชาวนา และ เป็นมหันตภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ...

"สมาชิกรัฐสภาแทนราษฎรในเวลานี้ได้ ก็ประกอบด้วยสมาชิกที่แต่งตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ  
สุภาษิตที่ในทางนิติบัญญัติจนกว่าจะได้อีกสักใหม่โดยราษฎร เลือกลงสมาชิกขึ้นมา สุภาษิตประกอบ  
ด้วยสมาชิกที่แต่งตั้งชั่วคราว เช่นนี้ หากควรไม่ที่จะเพียรวางนโยบายทางเศรษฐกิจใหม่ เป็นการ  
เปลี่ยนแปลงของ เกษตรกรอันมีอยู่ ไร้อยู่ ประจวบกับการพลิกแผ่นดิน ส่วนสมาชิกในเวลานี้จะอ้างว่า  
ไม่ใคร่ทำหรือยังไม่ใคร่ทำกฎหมายอันมีลักษณะไปในทางนั้นก็จริงอยู่ แต่เป็นที่เห็นได้โดยชัดแจ้งแจ่ม  
แจ้งว่ามีสมาชิก เป็นจำนวนมากคนมีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น และมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อ  
รัฐธรรมนูญอันมีจำนวนข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี"

ในวันรุ่งขึ้นรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ซึ่งมีบทลงโทษผู้สนับสนุนและส่งเสริม  
คอมมิวนิสต์หรือลัทธิคอมมิวนิสต์ วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๔๗๖ หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางออกนอก  
ประเทศไปทำนกออยู่ที่ฝรั่งเศส ตามคำแนะนำของรัฐบาล รัฐบาลชุดที่สองของพระยามโนปกรณนิติธาดา  
บริหารประเทศโดยไม่มีสภาได้เพียง ๒ เดือนเศษ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ก็เป็นหัวหน้านำ  
ผู้ก่อการ รุนทุมน ยึดอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ แล้วจึงได้เรียก  
ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันรุ่งขึ้น พระยามโนปกรณนิติธาดาขอลาออกจากตำแหน่ง ผู้ที่

<sup>๑</sup> แถลงการณ์ของรัฐบาล ๑ เมษายน ๒๔๗๖, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย ฉบับพิเศษ  
(๑ เมษายน ๒๔๗๖), หน้า ๗

<sup>๒</sup> พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๗๖, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๐  
ตอนที่ ๒ (๒ เมษายน ๒๔๗๖), หน้า ๑๐

<sup>๓</sup> หลวงนฤเบศร์มานิต เป็น เลขานุการฝ่ายพลเรือน  
นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม เป็นเลขานุการฝ่ายทหารบก  
นายนาวาโทหลวงสุภชลาศัย เป็น เลขานุการฝ่ายทหารเรือ

เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมาได้แก่ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา และได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ ปรากฏว่าไม่มีรายชื่อ นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และนายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ เข้าร่วมในคณะรัฐบาล ภายหลังจากไม่นานนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชเดินทางไปอยู่ไซ่งอน นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ไปอยู่ฝั่ง ส่วนนายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธไปเป็นอัครราชทูตไทยประจำเยอรมัน รัฐบาลของนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาเข้าร่วมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ สถาปนาราษฎรทั้งกรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อชักฟอกหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ใช้เวลา ๒ เดือนเศษ ในที่สุดศาลลงมติรับรองรายงานของคณะกรรมการซึ่งมีความเห็นว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์

ในสมัยพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองครั้ง ครั้งแรกเป็นการเลือกตั้งโดยอ้อมเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ ครั้งที่สองเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ได้แก่ กบฏบวรเดช มีการสู้รบรวมสองสัปดาห์ (๑๑ - ๒๗ ตุลาคม ๒๔๗๖) นายพันโทหลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บังคับการกรมผสมของฝ่ายรัฐบาลทำการปราบปรามฝ่ายกบฏได้รับชัยชนะ จึงกลายเป็นบุคคลที่มีฐานะเด่นทางการเมืองในเวลาต่อมา เหตุการณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ การขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับ

๑ ประกาศตั้งคณะรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๐ ตอนที่ ๒ (๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๖), หน้า ๓๕๒

๒ สว่าง ดานเหลื่อ, ๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ (ธนบุรี : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๕

๓ ประกาศตั้งรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๐ ตอนที่ ๒ (๘ ตุลาคม ๒๔๗๖), หน้า ๕๕๕

๔ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็น ประธานกรรมการ พระยานตราชสูว์จน์ กับ พระยาภิรมย์ภักดี เป็น กรรมการ เซอร์ โรเบอต ฮอลแลนด์ กับ นายกี๋ยง เป็นผู้ช่วยราษฎร

๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๔/๒๔๗๖ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๗๖

รัฐบาลในเรื่องรัฐธรรมนูญและปัญหาอื่น ๆ บางประการ ซึ่งไม่สามารถตกลงกันได้ ยังผลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ สถาปนาพระยามหิทธิวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์ต่อไป แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์สภาจึงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐบาลชุดนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีคนสุดท้ายเมื่อรัฐบาลประกาศยุบสภา เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ เนื่องจากสภามติรับมติขอแก้ไขข้อบังคับว่าด้วยการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๗๗ ข้อ ๒๘ มีความว่ารัฐบาลต้องเสนอรายละเอียดของงบประมาณให้สภาทราบ ทั้งนี้เพื่อให้การตัดทอนแก้ไขเป็นไปอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง ซึ่งเสนอโดยนายถวิล อุดลสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ภายคะแนนเสียง ๔๕ ต่อ ๓๑ หลังจากได้มีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ ซึ่งนับเป็นครั้งที่ ๓ เรียบร้อยแล้ว นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาปฏิเสธไม่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎรลงมติเลือกนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลชุดต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑

ในระหว่างที่จอมพลแปลก พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่นั้น เหตุการณ์สำคัญได้เกิดขึ้น ญีปุ่นประกาศสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามเข้ามายุ่งประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ รัฐบาลไทยต้องยอมให้ญีปุ่นเกณฑ์พล และในวันที่ ๒๑ เดือนเดียวกันรัฐบาล

๑ แดงการณเรื่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ, โรงพิมพ์ศรีกรุง, ๒๔๗๘

๒ พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๑, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๓๓ (๑๑ กันยายน ๒๔๘๑), หน้า ๔๐๕

๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๑/๒๔๘๑ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๑

๔ ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๕๕ (๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑), หน้า ๓๐๖

ไทยกับรัฐบาลญี่ปุ่นรวมลงนามทำสัญญาพันธมิตร ปู่อื่นรัฐบาลไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม การดำเนินนโยบายของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ถึงกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งในทางความคิดเห็นภายในกลุ่มคณะราษฎร เป็นเหตุนำไปสู่การแตกแยกอีกครั้งหนึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นผู้หนึ่งที่ไม่เห็นด้วยนโยบายเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงดำเนินการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยภายในประเทศ ทำการติดต่ออย่างลับ ๆ กับขบวนการเสรีไทยนอกประเทศ ซึ่งมี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา เป็นหัวหน้าและกับฝ่ายพันธมิตร เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นซึ่งมาตั้งกองทหารอยู่ในประเทศไทย รัฐบาลชุดจอมพลแปลก พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีได้สิ้นสุดลงโดยการลาออกเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ เนื่องจากสภาผู้แทนลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติโอนมณฑลทหารกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ และร่างพระราชบัญญัติโอนมณฑลทหารกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เสนอถวายคะแนนเสียง ๔๘ ต่อ ๓๖ และ ๔๓ ต่อ ๔๑ ตามลำดับ

- 
- ๑ กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๕๓ (๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๔), หน้า ๑๘๒๔
  - ๒ ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๕ (๒๕ มกราคม ๒๔๘๕), หน้า ๒๔๔
  - ๓ สภาผู้แทนราษฎรลงมติตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งว่างอยู่ ๑ ตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔
  - ๔ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ และครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ตามลำดับ



นายควง อภัยวงศ์ โดยการสนับสนุนของนายปรีท พนมยงค์ <sup>๑</sup> ~~ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์~~  
 เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ถึงแม้ว่าจอมพลแปลก  
 พิบูลสงครามได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว แต่ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด  
 กับผู้บัญชาการทหารบกอยู่ อันเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานของรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์  
 ฉะนั้นในวันที่ ๒๔ เดือนเดียวกันจึงได้มีประกาศของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ยุบเลิกตำแหน่ง  
 ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งให้พลเอกพจน์ พหลโยธินเป็น  
 แม่ทัพใหญ่ พลโท ชิต มั่นศิลป์ สืบชาติโยธารักษ์เป็นรองแม่ทัพใหญ่ รวมทั้งได้มีประกาศเปลี่ยนตัวผู้  
 บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบกจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มาเป็นพลเอกพจน์ พหลโยธิน การที่  
 ต้องปลดจอมพลแปลก พิบูลสงครามออกจากตำแหน่งทางทหาร หนึ่งก็เพราะจอมพลแปลก พิบูลสงคราม  
 ไม่ยอมลาออกตามคำขอร้องของนายควง อภัยวงศ์ ส่วนพระยาพหลพลพยุหเสนาแม้ว่ากำลังป่วยอยู่  
 ได้เข้ารับตำแหน่งก็เพื่อเป็นกันชนป้องกันมิให้จอมพลแปลก พิบูลสงครามใช้กำลังทหารเข้ายึดอำนาจจาก  
 รัฐบาล เหตุการณ์จึงได้เรียบร้อยจนกระทั่งสงครามได้ยุติลงเมื่อรัฐบาลไทยประกาศสันติภาพ เมื่อ  
 วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ มีใจความว่า การประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเป็นโมฆะ  
 เพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญและเจตจำนงของประชาชนชาวไทย วันรุ่งขึ้นรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์  
 ได้ลาออก เนื่องจากสงครามได้สิ้นสุดลงแล้ว

---

<sup>๑</sup> ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า (พระนคร : สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น, ๒๕๐๑), หน้า ๑๒๐  
<sup>๒</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๔๕ (๑ สิงหาคม ๒๔๘๗), หน้า ๗๓๑  
<sup>๓</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๒ (๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๗), หน้า ๗๕๔  
<sup>๔</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๒ (๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๗), หน้า ๗๕๖  
<sup>๕</sup> ควง อภัยวงศ์, เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน  
<sup>๖</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๔๔ (๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘), หน้า ๕๐๓

นายทวี บุญยเกตุ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลในเวลาต่อมาเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ รัฐบาลชุดนี้มีอายุสั้นที่สุดคือเพียง ๑๗ วัน เพราะเป็นรัฐบาลที่รอกอย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี<sup>๒</sup> ในวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ รัฐบาลจึงได้ลาออก

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยการขอร้องจากนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ใหม่ทำหน้าที่เจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร<sup>๓</sup> ภายหลังจากฝ่ายอักษะแพ้สงคราม ฝ่ายพันธมิตรได้ดำเนินการจับกุมอาชญากรสงครามเพื่อให้ศาลอาชญากรสงครามของฝ่ายพันธมิตรเป็นผู้ลงโทษ และมีคนไทยบางคนซึ่งซ่อนรวมอยู่ในบัญชีอาชญากรสงครามด้วย รัฐบาลไทยจึงได้ขอร้องออกพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม<sup>๔</sup> เพื่อให้อาชญากรสงครามที่เป็นคนไทยซึ่งศาลไทยมิใช่ศาลต่างประเทศ หลังจากนั้นรัฐบาลก็ได้จับกุมจอมพลแปลก พิบูลสงครามและคนอื่นๆ รวม ๑๔ คน มาดำเนินคดีในข้อหาอาชญากรสงคราม แต่ในที่สุดศาลตัดสินว่ากฎหมายอาชญากรสงครามไม่มีผลบังคับย้อนหลัง เพราะเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ผู้ต้องหาจึงพ้นข้อหาไป ในสมัยนี้เองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งทรงมีพระชนมายุครบ ๒๑ ปีได้เสด็จกลับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการจึงสิ้นสุดลง นายปรีดี พนมยงค์ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐบุรุษอาวุโสมีหน้าที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน<sup>๕</sup> ส่วนการเจรจากับฝ่ายพันธมิตรได้สำเร็จลงในวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๐ โดยรัฐบาลไทยกับรัฐบาลอังกฤษร่วมลงนามในสัญญา "ความตกลงสมบูรณแบบ"<sup>๖</sup> สัญญาที่มีผล

<sup>๑</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๒ ตอนที่ ๔๗ (๑ กันยายน ๒๔๘๘), หน้า ๕๐๗

<sup>๒</sup> ทิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๑๐), หน้า ๔๗๘

<sup>๓</sup> ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒" ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๑), หน้า ๒๐๘

<sup>๔</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๒ ตอนที่ ๕๘ (๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๘), หน้า ๕๕๑

<sup>๕</sup> คำพิพากษาศาลฎีกาคดีอาชญากรสงคราม ที่ ๑/๒๔๘๘ วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

<sup>๖</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๒ ตอนที่ ๗๐ (๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๘), หน้า ๒๒

<sup>๗</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๔ (๑๑ มกราคม ๒๔๘๙), หน้า ๒๓

ต่อรัฐบาลชุดต่อมา รัฐบาลชุด ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีโค่นล้มลงโดยการประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ด้วยเหตุผลที่ว่า สมาชิกอยู่ในตำแหน่งมานาน เนื่องจากระหว่างสงครามได้มีการขยายอายุของสภาจึงไม่มีการเลือกตั้ง ดังนั้นความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมเห็นต่างจากเจตนารมณ์ของประชาชน

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๕ นับเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ ๔ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิเลือกน้อยกว่าทุกครั้ง อันแสดงให้เห็นถึงความสนใจทางการเมืองของคนไทยต่อการเลือกตั้ง กล่าวคือ

ครั้งที่	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	มาใช้สิทธิ	คิดเป็นร้อยละ <sup>๒</sup>
๑ (๑๕ พ.ย. ๒๔๗๖)	๔,๒๗๘,๒๓๑	๑,๗๗๓,๕๓๒	๔๑.๔๕
๒ (๗ พ.ย. ๒๔๘๐)	๖,๑๒๓,๒๓๙	๒,๘๖๒,๕๓๕	๔๖.๖๒
๓ (๒๑ พ.ย. ๒๔๘๑)	๖,๓๑๐,๑๗๒	๒,๒๑๐,๓๓๒	๓๕.๐๓
๔ (๖ ม.ค. ๒๔๘๕)	๖,๕๓๑,๘๒๗	๒,๐๙๑,๙๘๘	๓๒.๕๒

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งมีจำนวน ๙๖ คน นายควง อภัยวงศ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่สอง เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๘๕ รัฐบาลชุดที่สองของนายควง อภัยวงศ์ดำเนินการบริหารประเทศได้เดือนเศษ ก็ลาออกเมื่อ

<sup>๑</sup> แถลงการณ์ของรัฐบาลเรื่องยุบสภาผู้แทนราษฎร, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๒ ตอนที่ ๖๐ (๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๔), หน้า ๖๐๔

<sup>๒</sup> กระทรวงมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เล่ม ๑ (พระนคร : โรงพิมพ์กระดาษไทย, ๒๕๐๓), หน้า ๗ - ๘

<sup>๓</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๕ (๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕), หน้า ๗๕



วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๙ เนื่องจากนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี  
เสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน รัฐบาลเห็นไม่สมควรรับหลัก  
การ แต่สภาลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๒๕ ต่อ ๒๓

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมาได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เมื่อวันที่  
๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙ ในสมัยนี้เองได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๙  
แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ โดยความเห็น  
ชอบของสภาผู้แทนราษฎร การเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยนายควง อภัยวงศ์  
เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ กับผู้ก่อการ ๒๕๓๕ หรือคณะ  
ราษฎร เป็นผู้เสนอต่อสภา และได้ดำเนินการต่อมาในสมัยนายทวี บุณยเกตุ และสมัย ม.ร.ว. เสถียร  
ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีตามลำดับ มาแล้วเสร็จในสมัยรัฐบาลชุกนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่กำหนดให้มีสองสภา พุทธสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งประชาชนเลือกตั้ง  
โดยอ้อมมีจำนวน ๘๐ คน ส่วนสภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งโดยตรง แต่ในวาระ

๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๔/๒๕๕๙ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๙  
๒ ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฤษฎีกา เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๑๖ (๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๘  
๓ ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฤษฎีกา เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๓๐ (๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙), หน้า ๓๐๘  
๔ คำปรารภรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๙  
๕ มาตรา ๒๔  
๖ มาตรา ๒๕

เริ่มแรกนับแต่เฉพาะกาลกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนที่มอยู่เดิมก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เป็น  
ผู้เลือกตั้งพรรคสภา. ส่วนสภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกประเภทที่ ๑ ที่มีอยู่เดิม (เลือกตั้งเมื่อ ๖  
มกราคม ๒๔๘๕) กับสมาชิกสภาผู้แทนที่จะได้เลือกตั้งใหม่ตามมาตรา ๕๑ ในการออกกฎหมายพรรคสภา  
มีอำนาจยับยั้งร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนเสนอขึ้นมา แต่หากสภาผู้แทนลงมติยืนยันตามเดิมด้วย  
คะแนนเสียงข้างมาก ก็เป็นอันว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นประกาศใช้เป็นกฎหมายได้

เนื่องจากมาตรา ๑๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ บัญญัติไว้ว่า  
"บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การ  
โฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้  
บังคับแห่งกฎหมาย" ฉะนั้นเป็นที่เข้าใจว่าการก่อตั้งพรรคการเมือง เป็นสิทธิเสรีภาพของประชาชน  
ตามรัฐธรรมนูญโดยมิต้องอาศัยตัวบทกฎหมายเฉพาะอื่นใดอีก จึงมีการเคลื่อนไหวจัดตั้งพรรคการเมือง  
พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญเป็นพรรคที่สนับสนุนรัฐบาล พรรคสหชีพมีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์  
เป็นหัวหน้าพรรค สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยเข้าร่วมขบวนการเสรีไทย และผู้ที่เคยเป็นสมาชิก  
ประเภทที่ ๑ มาก่อน พรรคนี้มีแนวนโยบายหลักไปทางสังคมนิยม ส่วนพรรคแนวรัฐธรรมนูญ  
หัวหน้าพรรคได้แก่ พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ สมาชิกส่วนใหญ่ได้แก่ กลุ่มคณะราษฎร ที่นิยม  
นายปรีดี พนมยงค์ และผู้ที่เคยเป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ มาก่อน ทางคามพรรคฝ่ายค้านได้แก่

๑ มาตรา ๕๒

๒ หยุค แสงอุทัย, "แก่นนโยบายของคณะพรรคสหชีพ" ใน พรรคการเมือง (พระนคร : โอเคียน-  
สโตร์, ๒๔๙๔), หน้า ๕๕ - ๕๘

๓ Fred W. Riggs, Thailand: The Modernization of A Bureaucratic Polity  
(Honolulu: East West Center, 1966), p. 163

พรรคประชาธิปัตย์ มีนายควง อภัยวงศ์เป็นหัวหน้าพรรค สมาชิกได้แก่ กลุ่มอนุรักษนิยม (Conservatives) นับว่าการเมืองของไทยในระยะนี้เป็น การเริ่มต้นของการแข่งขันทางการเมืองในรูปแบบของพรรคการเมืองเป็นครั้งแรก แมแต้ นักเขียนฝ่ายตรงข้ามกับนายปรีดี พนมยงค์ เช่น "ปลาทอง" (นามแฝง) ก็ยังกล่าวไว้ว่า

"กฎการทางการเมืองในขณะที่นายปรีดี เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเริ่มต้นการปกครองในระบบพรรคการเมืองอย่างจริงจัง เป็นครั้งแรกในเมืองไทย"<sup>๒</sup>

ในวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๘๕ นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีได้ลาออก เพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญตามบทเฉพาะกาล มาตรา ๕๕ วันรุ่งขึ้นนายปรีดี พนมยงค์ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี<sup>๓</sup> แต่ยังไม่ทันได้ตั้งคณะรัฐมนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๘ ทรงพระแสงปืนเสด็จสวรรคตเสียก่อนเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๕ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งในวันเดียวกัน ครั้นวันที่ ๑๑ มิถุนายน คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๔๘๕ มาตรา ๑๑ ได้ตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง กรณีสวรรคตได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เนื่องจากรัฐบาลไม่

<sup>๑</sup> David W. Wilson, Politics in Thailand (New York: Cornell University Press, 1966), p. 206

<sup>๒</sup> ปลาทอง (ประจวบ ทองอุไร), พรรคการเมืองไทย (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๔), หน้า ๑๐๐

<sup>๓</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย ฉบับพิเศษ เล่ม ๖๓ ตอนที่ ๓๔ (๘ มิถุนายน ๒๔๘๕), หน้า ๔๔

<sup>๔</sup> พระสุธรรมวิจิตร, พระยานลราชสุวัจน และนายสงวน จูฑะเทมีย์

<sup>๕</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม ๖๓ ตอนที่ ๔๒ (๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๕), หน้า ๑

สามารถกลืนกลายสาเหตุโดยเนื้องอก หนังสือพิมพ์และฝ่ายค้านได้ถือเป็นสาเหตุโจมตีรัฐบาลอย่างหนัก รัฐบาลต้องประกาศภาวะฉุกเฉินเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙ มีใจความว่า

"แม้ว่าสถานการณ์สงครามระหว่างประเทศไทยกับบางประเทศได้หยุดลงแล้ว โดยสัญญา สมบูรณ์แบบก็ แต่ภาวะฉุกเฉินของประเทศไทยโดยเฉพาะนี้หาได้จบลงไปไม่ เป็นที่ประจักษ์อยู่ แลดูวาทันเมืองยังหาได้มีสภาพเหมือนดังก่อนสงครามนี้ไม่ ประเทศไทยยังต้องปฏิบัติตามพันธกรณี ต่อบางประเทศอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงคราม และพันธกรณีนี้ยังไม่ยุติลงไป แต่รัฐบาลก็ได้ พยายามแก้ไขจากผลร้ายให้เป็นผลดีขึ้นมาเป็นลำดับ เช่น ในเรื่องการชายชาวแกสประชาชาติ เป็นต้น ส่วนที่เกี่ยวกับฝรั่งเศสแล้ว แม้ประเทศไทยจะถือว่ามิได้มีสภาพสงครามกับฝรั่งเศส แต่ประเทศฝรั่งเศสกลับถือว่ามิได้สถานะสงครามกับประเทศไทย บัญชีชายแดนระหว่างไทยกับ ฝรั่งเศสก็ยังมีอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งประเทศไทยได้ชีวิตโดยสันติ แต่ก้าต้องรักษาความสงบเรียบร้อย ไว้

005714

"ส่วนปัญหาการครองชีพภายใน และการทำให้ประเทศไทยกลับเข้าสู่ฐานะเสรีประชาธิปไตย ซึ่งหนักเป็นปัญหาที่มีใจจะแก้ไขโดยวิธีอันเป็นปกติ ย่อมเป็นภาวะฉุกเฉินในทางเสรีประชาธิปไตย

"ในส่วนความสงบเรียบร้อยภายใน รัฐบาลนี้พยายามแก้ไขให้การโจรกรรมในคดีสำคัญลด น้อยถอยลงมา แต่การประทุษร้ายต่อศีลธรรมและจิตใจของประชาชนกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ก็เพราะบุคคลที่ไร้ศีลธรรม ล้มเสียซึ่งศีลสัตย์ อันเป็นวิสัยของพลเมืองที่ดีของประเทศซึ่งมีมาแต่ โบราณกาล การประทุษกรรมเช่นนี้ เป็นการทำลายเสียซึ่งเกียรติศักดิ์และชื่อเสียงของประเทศ ไทย การปลุกปั่นความจริงเป็นความเท็จ และความเท็จเป็นความจริง ฉวยโอกาสทุกโอกาส และทุกวิถีทางเพื่อประโยชน์ส่วนตัวนั้น เป็นการกระทำอันไร้ศีลธรรมและศีลสัตย์ มีแต่จะทำให้ เกิดความเคียดแค้น และเป็นการยุยงให้เกิดเหตุร้ายในมาเมือง

"รัฐบาลจึงขอแถลงให้ทราบความจริงว่า ภาวะฉุกเฉินยังคงมีอยู่และประเทศชาติจะกลับสู่ ภาวะปกติได้ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนทั้งหลาย เพื่อขจัดแกแควความคับขันให้คลี่คลาย เขาสู่สภาพเดิม แต่ก็มีบุคคลบางหมู่บางพวกพยายามชักขวางอยู่เป็นนิจ หาได้จนถึงประโยชน์ ส่วนรวมของชาติไม่ รัฐบาลจึงขอแถลงย้ำความจริงถึงภาวะฉุกเฉินนี้ให้ประชาชนทราบ และ ขอความร่วมมือเพื่อกำจัดอิทธิพลอันชั่วร้ายทั้งหมดให้สิ้นไป"

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่ารัฐบาลต้องอยู่ในฐานะลำบากเนื่องจากกรณีสวรรคต การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มเติมใน ๘๗ จังหวัด จำนวน ๘๒ คน เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ ปรากฏว่า สหประชาชาติพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญได้รับเลือกตั้งในต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในพระนครพรรคประชาธิปัตย์มีคะแนนนำ นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีได้รับเลือกตั้งที่จังหวัดพระนครหรืออยุธยาโดยที่ไม่มีผู้ใดเขาแข่งขัน ดังนั้นรัฐบาลจึงยังคงรักษาเสียงข้างมากในสภาไว้ได้อย่างมั่นคง ต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ โดยให้เหตุผลว่า สุขภาพอนามัยเสื่อมโทรมไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของรัฐได้เต็มที่

รัฐบาลชุดต่อมาได้แก่ รัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในคณะรัฐบาลชุดก่อน และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดพระนครหรืออยุธยา (สมัครเมื่อคราวเลือกตั้งเพิ่ม) รัฐบาลชุดนี้ได้รับการสนับสนุนจากพรรคสหชีพกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับรัฐบาลชุดที่แล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่รัฐบาลต้องเผชิญในเวลานั้น จะเห็นได้จากคำปราศรัยของพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘ เนื่องในโอกาสเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี<sup>๓</sup> มีใจความดังนี้

"... ข้าพเจ้าทราบว่า การที่ข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริหารในขณะนี้ย่อมจะต้องเผชิญกับปัญหาใหญ่อันยุ่งยากและซับซ้อนหลายประการ ปัญหาเหล่านั้นส่วนมากเป็นผลอันเกิดจากสงคราม และอยู่ในวิถีทางที่รัฐบาลชุดก่อนได้พยายามฟันฝ่ามาแล้ว อาทิเช่น การที่เครื่องอุปโภค

<sup>๑</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๘๑ กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรหนึ่งแสนคน

<sup>๒</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๓ ตอนที่ ๘๖ ฉบับพิเศษ (๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๘), หน้า ๑

<sup>๓</sup> หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘



บริโกลอันจำเป็นแก่ชีวิต มีปริมาณไม่เพียงพอและยังมีราคาแพง ค่าแห่งการครองชีพแม้ว่าจะได้ออกดลงไปบ้างแล้ว แต่คงต้องนับว่ายังสูงอยู่ เป็นเหตุให้เกิดความยากลำบากแก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ที่มีรายได้น้อยและอัตคัดขัดสน บรรดาเส้นทางคมนาคมต่าง ๆ ก็ยังไม่อยู่ในสภาพที่จะอำนวยความสะดวกให้ได้อย่างเต็มที่ จึงเป็นอุปสรรคแก่การขนส่งและการติดต่อถึงกัน นอกจากนี้ผลของสงครามยังทำให้ศีลธรรมและจรรยาของคนเสื่อมทรามลง เห็นเหตุก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมในวงการบริหาร และการโจรกรรมซึ่งถึงแม้จะใคร่จะยอมกันปราบปรามอย่างแข็งแรงแล้วก็ยังมีโศกสงบรวมคาบลงไปทีเดียว

"นอกจากปัญหาภายในประเทศแล้ว ปัญหาใหญ่อันเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาติคือ ปัญหาในด้านการต่างประเทศ ท่านทั้งหลายยอมจะทราบว่า เรายังมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติต่อประเทศอันหลายประการ เฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การจัดส่งชาววิหิงแก่สหประชาชาติ เพื่อบรรเทาความอดอยากของประชากรทั่วโลกซึ่งกำลังขอความช่วยเหลือจากเราอยู่อย่างเรารอน... นอกจากนี้ปัญหาการ เขาเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ปัญหาเกี่ยวกับดินแดนซึ่งจังหวัดลพบุรีจนกรณีพิพาททางชายแดนด้านอินโดจีนฝรั่งเศส ก็ล้วนแต่เป็นปัญหาใหญ่ซึ่งรัฐบาลนี้จะพยายามดำเนินการให้สำเร็จผลเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอย่างยิ่งที่สุด..."

จึงกล่าวได้ว่า รัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ สำหรับด้านต่างประเทศการ เขาเป็นสมาชิกสหประชาชาตินั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ฝรั่งเศสและรัสเซียใช้สิทธิยับยั้งการสมัคร เขาเป็นสมาชิก รัฐบาลได้แสดงท่าทีไม่เป็นศัตรูกับรัสเซีย โดยการยอมรับพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายคอมมิวนิสต์ ซึ่งนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร สมาชิกสภาผู้แทนจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นผู้เสนอต่อสภา อีกทั้งยังได้มีการตกลงที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศทั้งสอง นอกจากนี้รัฐบาลไทยต้องกั้นดินแดนอินโดจีนบางส่วนที่โคครอบครองระหว่างสงครามให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๕ ในที่สุดประเทศไทยได้เขาเป็นสมาชิกสหประชาชาติอันดับที่ ๕๕ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๕

<sup>๑</sup> ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๓ ตอนที่ ๗๓ (๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๕), หน้า ๕๖๑

<sup>๒</sup> กิเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๖๗๖

<sup>๓</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖๖

<sup>๔</sup> United Nations Yearbook 1946-1947, หน้า ๔๑๕

สำหรับภายในประเทศปัญหาต่าง ๆ ยังคงเป็นภาระหนักของรัฐบาล ในเดือนพฤษภาคม ๒๔๙๐ พรรคประชาธิปไตยได้เปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาลเป็นเวลาถึง ๗ วัน ๗ คืน ประชาชนได้รับฟังทางวิทยุกระจายเสียงด้วย ถึงแม้ว่ารัฐบาลสามารถชนะในการลงมติไม่ไว้วางใจ แต่รัฐบาลได้ออกเพื่อให้มีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๐ และในวันเดียวกันนั้นเองพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ก็ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง คณะรัฐมนตรีชุดที่สองประกอบด้วยรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดก่อนเกือบทั้งหมด และมีการดัดเปลี่ยนแปลงตำแหน่งรัฐมนตรีบางกระทรวง (ดูภาคผนวก) รัฐบาลชุดที่สองของพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ดำเนินการบริหารประเทศได้ประมาณ ๕ เดือนเศษ ก็มีการรัฐประหารเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ รัฐบาลทองหมกสลายไป เมื่อคณะรัฐประหารมอบให้นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์จัดตั้งรัฐบาลในเวลาต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐



<sup>๑</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๒๔ (๓ มิถุนายน ๒๔๙๐), หน้า ๔๒๐

<sup>๒</sup> ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๕๔ (๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๙๐), หน้า ๖๕๐